

Veelstemmig Samen De stem van de schilder

De schilder die we in maart aan het woord laten is in 1903 in Turnhout geboren als Victor van Meerbeeck. Een serie schilderijen van hem inspireerde Pien Storm van Leeuwen en Rob van Uden tot het schrijven van een serie gedichten. Zowel de schilderijen als de gedichten cirkelen rondom het lijden van Christus. Door de eeuwen heen hebben mensen steeds opnieuw geprobeerd om het lijdensverhaal toegankelijk te maken voor de eigen tijd. Vooral voor de eerste christenen was dat niet eenvoudig. Zij waren gewend aan openbare executies door kruisiging en aan het beeld van kruisen met geëxecuteerden die langs de weg bleven staan om misdadigers af te schrikken. Voor hen was de gruwelijkheid van het verhaal nog heel concreet. In de eerste eeuwen waren er stromingen binnen het vroege christendom die het lijden van Christus liever wilden ontkennen. Ofwel door de opvatting dat Christus vanwege zijn goddelijke natuur het lijden niet werkelijk heeft ondergaan, ofwel door de bewering dat het niet Jezus zelf was die had geleden, maar een plaatsvervanger. Voor deze mensen was het vrijwel onmogelijk te geloven dat de verheerlijkte Christus een meelijwekkende gekruisigde zou kunnen zijn.

In de inleiding bij de dichtbundel *'Gaat 't mij aan'*, schrijft Rob van Uden dat de apostel Paulus een radicaal andere weg is ingeslagen. Hij "ontkent het kruis niet, maar ziet in het kruis een nieuwe weg, een spiritualiteit die van de duivel nog niet bang is. Hij ziet de vernedering van het kruis als een stap die vooraf gaat aan de verheffing door God (Fil. 2:8). Door te sterven heeft Christus de dood overwonnen."

Voor mij persoonlijk ligt de kracht van het christendom onder meer juist daarin dat Jezus de zware lijdensweg naar de dood niet uit de weg is gegaan, maar radicaal solidair is met de lijdende mens. Met al die mensen die gemangeld worden door de tijd, vastgelopen in de raderen van de maatschappij, onschuldig of half schuldig of misschien toch wel helemaal schuldig aan allerlei ellende. Die radicale solidariteit is door God de Vader gezien en erkend, zozeer dat Hij Jezus heeft verheerlijkt, door de dood heen ten leven.

In de Goede Week staan we stil bij het lijden van Jezus, maar indirect ook bij het lijden in de wereld. Het lijdensverhaal is niet (alleen) een verhaal van tweeduizend jaar geleden, het gaat ook over het hier en nu. Dat is wat kunstenaars door de eeuwen heen naar voren hebben willen brengen. Schilders, dichters, musici.

In onze tijd kennen we *The Passion*, waarbij een verlicht kruis door gewone mensen dwars door een Nederlandse stad wordt gedragen en het verhaal wordt verteld door moderne zangers. Ik herinner me nog de reacties op de eerste editie, toen de gevangenen in het oranje gevangenenstenuw van Guantanamo Bay waren gestoken. Ik vond de associatie toen wel terecht: wij denken meteen aan levensgevaarlijke terroristen. Het soort van misdadigers dat tweeduizend jaar geleden aan kruisen zou zijn geslagen. Zo wordt een eeuwenoud verhaal actueel.

Waarschijnlijk is het Franciscus van Assisi die er ooit mee begonnen is. Zoals hij ook de bedenker is van de kerststal: het evangelie uitgelegd in concrete beelden. Rond momenten in het lijdensverhaal hield hij een serie gebeden. Zijn eigen gebed voor de gekruisigde Christus was zo intens dat volgens de overlevering de wonden van het kruis zich zelfs in zijn lichaam aftekenden. De serie gebeden waarmee Fransiscus ooit begon, is veel later in de Katholieke traditie uitgegroeid tot de kruisweg: een vaste serie van veertien 'halteplaatsen' (staties) langs de lijdensweg met bijbehorende gebeden en later ook bijbehorende afbeeldingen waar mensen langs konden lopen.

In protestantse kring zijn we misschien geneigd om bij het lijdensverhaal vooral te denken aan de passiemuziek van Johann Sebastian Bach. De intentie is vergelijkbaar: een meditatieve route langs momenten in het lijdensverhaal van Jezus Christus. In de muziek krijgen we een heel kleurenpalet aan emoties en gevoelens mee, muziek die gelovigen en ongelovigen diep raakt.

De muziek van Bach is zo mooi, dat je bijna zou vergeten dat het om een gruwelijk verhaal gaat. Het is voor kunstenaars niet eenvoudig om een goede balans te vinden tussen het loodzware verhaal en de troostrijke meditatieve werking van de gedachte dat Jezus solidair is met de lijdenden van alle tijden. De schilder Broeder Maximinus (geboren als Victor van Meerbeeck) is daar in mijn ogen goed in geslaagd. Voor de Paters Kapucijnen in Boom schilderde hij in 1948 een kruiswegstatie waarin gewone, moderne mensen als toeschouwers fungeren. Arbeiders, kinderen, mannen en vrouwen. Ze trekken je het verhaal in. De gedichten van Rob van Uden en Pien Storm van Leeuwen sluiten daarbij aan. Ze zijn geschreven vanuit het perspectief van steeds een andere omstander. Dit is een verhaal dat zich niet tweeduizend jaar geleden afspeelt, maar in 1948 en in 2018.

Op de woensdag in de Goede Week zullen die gedichten in de Ledevaertkerk klinken en afbeeldingen van de schilderijen te zien zijn. Niet als een katholieke kruisweg om langs te wandelen, maar als een protestantse meditatieve avond. Want of we nu protestants of katholiek of misschien zelfs ongelovig zijn, het lijdensverhaal raakt ons allemaal.

Ds. Sara Dondorp

Gepubliceerd in de, De Schakel. Maandblad van de protestantse gemeente te Chaam. maart 2018